

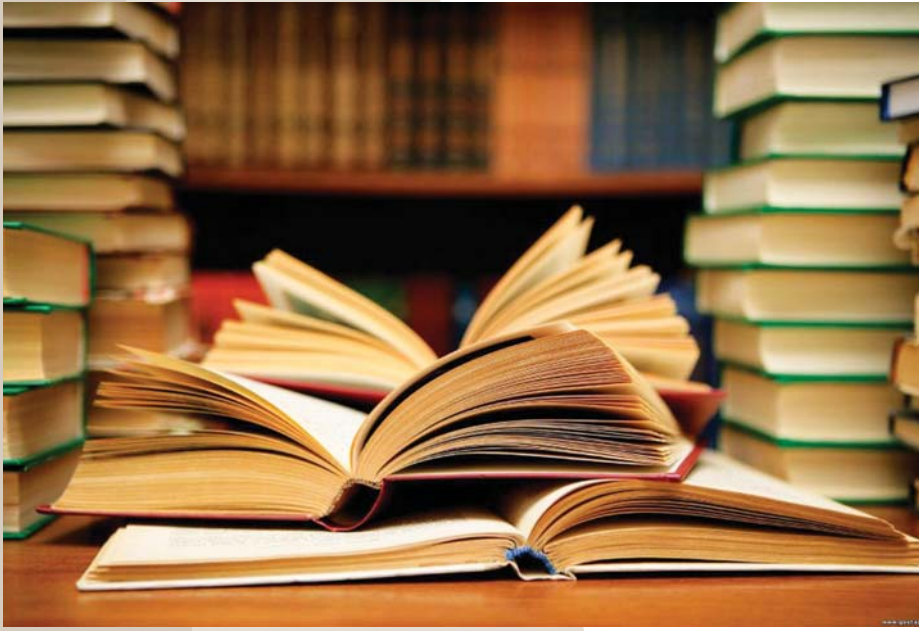

AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA TƏLİM-TƏRBIYƏ MƏSƏLƏLƏRİ

(Qədim və erkən orta əsrlər)

Sevinc Soltanəliyeva

Heydər Əliyev adına AAHM-in müəllimi

Azərbaycanın qədim dövründə təlim-tərbiyə məsələləri

Tərbiyənin necə meydana gəlməsi haqqında məsələni aydınlaşdırmaq çox mühümdür. Belə ki, ibtidai insanların tərbiyəsi kortəbii və sistemsiz olub. Bu dövrdə tərbiyənin inkişafına təsir göstərən amillərdən əsas insanlar arasında maddi əlaqələrin genişlənməsi idi. Bu yolla əmək təcürbəsi bir adamdan başqasına, nəsilədən nəsilə ötürülürdü. İbtidailiyini indi də mühafizə edib saxlayan qəbilələrin həyatı haqqında etnoqrafik məlumatlar ibtidai icma dövründə tərbiyənin necə yarandığını təsvir etmək üçün imkan yaradır.

İlk pədaqoji təsvirlərin təşəkkülü ayrı-ayrı xalqların, o cümlədən Azərbaycan xalqının qədim adət və ənənələri, mərasim və ayinləri, ayləncə və oyunları ilə bağlıdır. Bu adət-ənənədən formalaşmış özünüdərk şüuru insanların sosial varlıq – şəxsiyyət olaraq təşəkkülündə, inkişafında müstəsna rol oynamışdır.

Çox qədim tarixə və zəngin mədəniyyətə, multikultural cəmiyyətə sahib, əlverişli coğrafi mövqedə yerləşən Azərbaycan və onun qədim sakinləri azərbaycanlılar qədim zamanlardan yazı və oxu mədəniyyətinə malik olmuş, dövrün, ictimai həyatın xüsusiyyətlərinə uyğun təhsil ocaqları yaratmış, insanları inkişafa,

tərəqqiyə, yüksək əxlaqə səsləyən müdrik fikirlər söyləmişlər. Zaman-zaman ölkəmizə edilən basqınlar üzündən ulu babalarımızın yaratdıqları zəngin elmi, ədəbi və pədaqoji irsin mühüm bir qismi tələf edilmiş, böyük bir mənəvi xəzinə vətənimizdən çıxarılmış, başqa ölkələrə aparılmış və bir qismi də zamanəmizə gəlib çıxmamışdır.

Vurğulanan faktların doğruluğunu özündə əks etdirən yazılı mənbələrin olması vacibdir. Bu mənada, Azərbaycanda təlim-tərbiyənin formalaşma və inkişaf tarixini göstərən mühüm qaynaqlar kimi məhz xalqımızın zəngin ədəbi adidələri – “Dədə Qorqud”, “Oğuznamə”lər, “Ustadnamə”lər göstərilə bilər. Qobustan, Gəmiqaya, Oğlanqala, Kəltəpə, Orxan kitabələri və bir çox qayaüstü yazılı

abidələr də xalqımızın tərbiyə və təhsil səviyyəsini təsdiqləyən mühüm sübutlardır [1, s. 31].

Aşkarlanmış qayaüstü rəsmlərin təhlili və araşdırılması onların qədim insanların bilik, savad və mədəni səviyyəsini, yazı mədəniyyətini, rəssamlıq, heykəltaraşlıq bacarığını, inancını göstərən dəlillər olması qənaəti yaradır. Digər tərəfdən, bu işarələrin müxtəlif yerlərdə oxşarlığı region sakinlərinin iqtisadi-mədəni əlaqələrindən xəbər verir. Daşlar üzərində qoyulan müxtəlif məzmunlu izlər, işarələr, rəsmlər maarifləndirici, inkişafetdirici, tərbiyəedici olmaqla, qədim insanların “öyrətmə-öyrənmə mexanizmi”ni, tərbiyə və təhsil işlərini bəsit şəkildə də olsa bizə çatdırır.

“Avesta”da təlim-tərbiyə məsələləri

Xalq pədaqoji fikrində milyonlarla ağıl və kamal sahiblərinin sınaqdan çıxmış müdrik fikirləri, hikmətli söz və ifadələri ən gözəl və ən nəcib mənəvi keyfiyyətləri toplanmışdır. Xalq müdrikliliyi hər bir insan üçün ağıl mücrüsü, yaxşı məsləhətçi, dərrakəli nəsihətçi və etibarlı mənbə sayılmalıdır. Bu mənada deyə bilərik ki, xalq ən yaxşı tərbiyəçidir. Pədaqoji fikir tariximizin görkəmli nümayəndəsi, professor Əhməd Seyidov bu barədə belə yazırdı: “Bizim mədəniyyət tariximizin ümumi mənzərəsində gənc nəslin

təlim və tərbiyə məsələləri görkəmli yer tutmuş və tutmaqda davam edir. Atalar sözü, zərb-məsəllər, nağıllar, xalqımızın bütün folklor materialı buna parlaq misaldır. Xalq yaradıcılığı Azərbaycanda pedaqoji fikrin ilk carçısı olmuşdur” [2, s.32].

Şifahi xalq ədəbi nümunələrinin təsir ilə bərabər təlim-tərbiyənin formalaşmasında və inkişafında mühüm rol oynamış Zərdüştlük qədim və erkən orta əsrlərdə Azərbaycan, İran, Orta Asiya və bir sıra başqa ölkələrdə geniş yayılmış bir fəlsəfi və pedaqoji fikir, ədəbi abidə və din olmuşdur. Zərdüşt dininin müqəddəs dini kitabı “Avesta” (“Qanun”) adlanır.

Akademik H.M.Əhmədov Azərbaycanda məktəb təhsili dövrünün Zərdüşt məktəbləri ilə başladığını bildirmişdir. Mənbələrdən də məlum olur ki, islamiyyətin yayılmasına qədər məmləkətimizdə Zərdüşt məktəbləri daha geniş fəaliyyət göstərmişdir. Atəşgahlar Zərdüştlüyün həm ibadət yeri, həm də təlim-tədris mərkəzləri olub. Bunlar da məktəb təhsilinin əsasını təşkil etmişdir.

Həmin dövrdə şahzadələr və yüksək səviyyəli müəllimlər yüksək silkə malik şahzadələrin, rütbə sahiblərinin uşaqlarının təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olurdular. Saray məktəbi adlanan məktəblərdə dövlət üçün kadrlar hazırlanırdı. Zərdüşt məktəblərində təlim “Avesta” duaları, ayinləri və nəğmələri ilə başlayırdı. Daha sonra əlifba və oxu təliminə keçilirdi. Məktəblərdə fiziki tərbiyəyə, uşaqların sağlam həyat tərzinə xüsusi diqqət yetirilir, şərə qalib gəlmək üçün sağlamlıq, təmizkarlıq və qüvvətlə bərabər, məktəbdə dərin bilik almaq da tələb edilirdi. P r o f e s s o r R.L.Hüseynzadə bununla əlaqədar yazır: “Zərdüşt məktəblərində öyrədilirdi ki, insan həmişə mülayim, xoşxasiyyət, adil və xeyirxah, fitnə-fəsaddan, qəddarlıqdan, paxıllıqdan, yalançılıqdan uzaq olmalıdır” [3, s.45-47]. Zərdüştlüyün əxlaqi ideali xeyirxahlıq, ədalət, yaxşılıq olduğundan Zərdüşt təlimində yaxşılıq və pislik anlayışı kəskin şəkildə qoyulur və bunların

mahiyyəti açıqlır, “Anlayan adam gərək pisi deyil, yaxşını seçər” fikri irəli sürülür”

“Avesta”da qeyd edilirdi: “Təlim-tərbiyə varlığın bünövrəsi kimi mühüm əhəmiyyətə malikdir. Hər bir şəxs müəllim və tərbiyəçilər vasitəsilə yazıb oxumağı öyrənməli, həm də özünün sağlamlığına ciddi fikir verməlidir. Yalnız bu yolla insanlar yüksək nailiyyətlər əldə edə bilərlər”. Belə ki, insanların yüksək məqsədə, xoşbəxtliyə çatmasında müəllimin roluna yüksək qiymət verilməklə bərabər, həm də bunun əksi göstərilir ki: “Pis müəllim isə tələbənin şüurunu, əqlini pozar, təlim-tərbiyə işini fəsada çevirər” [3, s.47].

Zərdüşt müəllimlərlə yanaşı, alimlərin də rolunu yüksək qiymətləndirir: “Çalışın ki, alim ilə cahil arasında fərq qoyasınız. Alimlər həyatın yol göstəriciləridir” [1, s.36]. “Avesta”da müəllim-tələbə münasibətləri haqqında məlumatlar bu dövrdə Azərbaycanda digər məktəblərin, təhsil ocaqlarının, tədris müəssisələrinin mövcudluğundan da xəbər verir.

“Avesta”nın əsas ideyasında xeyirin şər üzərində qələbəsi ilk növbədə, insanların xeyirli biliyindən, yaxşı düşüncəsindən və faydalı əməlindən irəli gəlir. Buna görə də “Avesta”da elm və biliklərə yiyələnmək, əqli tərbiyə, xeyirxahlıq əsas dini vəzifə hesab olunur. Bütün bunlar isə öz başlanğıcını üç müqəddəs kəlamdan alır: 1) Xeyirxah fikir; 2) Xeyirxah söz; 3) Xeyirxah əməl.

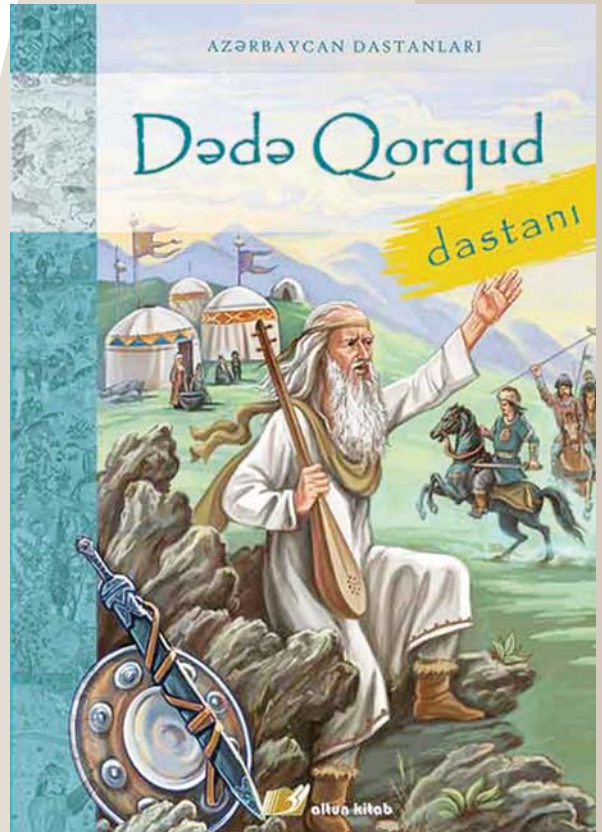
Əgər biz “Qurani-Kərim”ə müraciət etsək, məhz bu fəlsəfənin orda da öz əksinin tapmasının şahidi olarıq. Belə ki, islam təlim və tərbiyəsinin əsas məqsədi kamil insan yetişdirməkdir. Elə bir insan ki, təkə vətəninə deyil, dünyanın hər yerində, yüksək keyfiyyətlərə malik olsun. Dinimiz insanı mükəmməl bir varlıq kimi, bütöv şəkildə görür və bütün təmayül və

davranışları ilə birlikdə öyrənir. İslam təlim və tərbiyəsinin əsas vəzifəsi insanı mükəmməlliyə, aliliyə, ən yaxşıya, ən gözəla çatdırmaqdır.

Bu prinsipi əsas götürərək professor Ə.Ə. Ağayev yazır: “Azərbaycan pedaqoji fikrində şəxsiyyət tərbiyəsinin əsas mahiyyəti xeyir və şərin vəhdətini özündə birləşdirir...” [4, s.14-15]. Yəni tərbiyənin formalaşmasında hər iki kateqoriyanın olması zəruridir. İkisinin mövcudluğu, qarşılıqlı təsir mexanizmi fonunda yaranan inkişaf şəxsin daha kamil formada təşəkkülünə təkan verir.

“Avesta”da təlim-tərbiyə məsələləri ilə bağlı göstərilir ki, təhsil almaq məqsədilə yanınıza kimsə gəlib sizə müraciət edərsə, o şəxsin kim olmasından asılı olmayaraq onu qəbul et və istədiyini ona öyrət. Bu ifadələrdən məlum olur ki, Zərdüştlükdə əxlaqi, əqli tərbiyə əsasdır, diqqət mərkəzindədir. Əqli tərbiyə isə təlim vasitəsilə həyata keçirilir. Təlim isə müəllimin rəhbərliyi və müşayiəti ilə keçirilən pedaqoji prosesdir.

Beləliklə, deyə bilərik ki, Zərdüşt məktəbləri ölkəmizdə məktəb təhsilinin

təşəkkülündə, inkişafında mühüm mərhələ olmaqla, müqəddəs kitab "Avesta" insanların mənəvi, əxlaqi keyfiyyətlərinin formalaşmasında, inkişafında və təkmilləşməsində böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir ki, bu da Azərbaycan məktəb və pedaqoji fikir tarixinin mühüm qoludur.

"Oğuznamə"lərdə təlim-tərbiyə məsələləri

Xalqımızın tarixinə diqqət yetirsək görərik ki, ilkin tərbiyə-təhsillə bağlı ideyalar, fikirlər daha çox şifahi xalq ədəbiyyatında, əsasən də atalar sözləri və zərb-məsələlərdə toplanmışdır.

Daha sonrakı dövrlərdə bu müdrik fikirlərin bir çoxu "Oğuznamə"lərdə cəmlənib. "Oğuznamə"lər xalqın müdriklik xəzinəsi, insanlara ibrətəməz öyüd və nəsihətləridir. Görkəmli alim Əmin Abid yazırdı ki, azərbaycanlıların ən qədim ədəbiyyatı xalq ədəbiyyatıdır ki, bu da oğuznamələrdir. "Oğuznamə"lər miladi tarixinin ilk əsrlərindən başlayaraq XVIII əsrə qədər gəlmişdir [5, s.29-30]. Biza məlum olan bir neçə "Oğuznamə" mövcuddur. Daha qədim, daha geniş yayılmış və dərin məzmunlu "Oğuznamə"nin bəzi hissələrini ilk dəfə XIX əsrin əvvəllərində alman alimi F.Dits almancaya çevirib 1815-ci ildə Berlində nəşr etdimişdir.

"Oğuznamə" Dədə Qorqud oğuzlarının həyat tərzini, məişətini, adət və ənənəsini, mənəvi, əxlaqi keyfiyyətlərini əks etdirir. "Oğuznamə"lər yetişən gənc nəsrimizdə milli mənlük, özünüdərk, müstəqillik təfəkkürü və şüuru formalaşdırır, insanlarımızda milli dövlətçilik, vətən, millət sevgisi, böyüklərimizə, ulularımıza hörmət tərbiyə edir. "Oğuznamə"lər bütün dövrlərdə xalqın qiymətli tərbiyə vasitəsi, yaradıcı insanların müraciət mənbəyi olmuş və xalq pedaqoji fikrinin formalaşmasında, etnopedaqogikanın inkişafında mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir.

R.L.Hüseynzadə yazır ki, bu mədəni abidə qədim və erkən orta əsrlər dövrünə aid olub nəsillərin təlim və tərbiyəsində, yaşayış tərzində, ədəb-ərkanında mühüm rol oynamış və ümumtürk pedaqoji fikrinin formalaşmasına, inkişafına qüvvətli təsir göstərmişdir" [3, s.181].

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında təlim-tərbiyə məsələsi

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı çoxəsrlik zəngin tarix və mədəniyyətə malik Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərini özündə əks etdirərək ideoloji irs funksiyasını yerinə yetirir. Belə zəngin ideoloji irsin dərinədən öyrənilməsi elmi-nəzəri və praktiki əhəmiyyət daşıyır. Bu baxımdan mənəvi abidələrimiz sırasında, pedaqoji fikrin inkişafında ən qədim mənəvi abidəmiz "Kitabi-Dədə Qorqud"un son dərəcə əvəzsiz yeri vardır. Müstəqillik qazanmış Azərbaycanımızda milli-mənəvi şüurun yüksəlişində, soy-kökümüzə qayıdışın dərinləşməsində "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarının oyada biləcəyi təsiri əvəz edən yazılı və ya şifahi ədəbi abidə tapmaq çətindir. "Kitabi-Dədə Qorqud" yüksək

bəşəri ideallar tərənnümçüsü kimi dünya xalqlarının mənəvi sərvətlər xəzinəsinə daxil olmuşdur. O, Azərbaycan etik tərbiyə tarixini tədqiq edən və öyrənənlər üçün önəmli bir mənbədir. Etik-mənəvi dəyərlərə yiyələnmək, mənəvi sərvətləri qoruyub saxlamaq və gələcək nəsillərə ötürmək hər bir gəncin milli-mənəvi tərbiyəsini əsasını təşkil etməlidir. Çünki, mənəvi dəyərlər mənəvi sərvətlərin təməlinə durur.

Tədqiqatçı P.Həsənova isə "Kitabi-Dədə Qorqud"da mənəvi tərbiyə məsələlərini daha geniş aspektdə araşdırmış, bütövlükdə tədqiqatını - dissertasiya mövzunu bu problemə həsr etmişdir. Tədqiqat işində "Kitab"ın pedaqoji mahiyyəti üzə çıxarılmış, pedaqoji fikir tarixindəki mövqeyi və digər məsələlər işlənmişdir. Elmi araşdırmalar nəticəsində dastanın etnopedaqoji mahiyyəti və mənəvi tərbiyə sisteminin müəyyənləşdirilməsi həm nəzəri, həm də praktik baxımdan əhəmiyyətlidir.

Hər bir tədqiqatçı-pedaqog, tərbiyəçi-müəllim üçün dastandakı mənəvi keyfiyyətlərin pedaqoji tərbiyə sistemində yeri, onların sonrakı nəsillərə ötürülməsinin vacibliyi və əhəmiyyəti haqqında zəruri məlumatlara, müvafiq bilik və bacarıqlara, səlahiyyətlərə yiyələnməsi önəmlidir. Ona görə ki, yaşadığımız dövr həm də nəsillərin tarixi zəmində, milli-mənəvi köklərə bağlılıq əsasında tərbiyəsini, şəxsiyyət kimi formalaşmasını tələb edir. Bu baxımdan da "Kitabi-Dədə Qorqud" Azərbaycan və bütövlükdə türk dəyərlərini çox tutarlı, sistemli şəkildə əks etdirən zəngin mənbədir.

Dastanda əxlaq tərbiyəsini mühüm tərkib hissəsi olan vətənpərvərlik, yurd sevgisi əsərin əsas ideyasını təşkil edir. Həmin ideya isə qədim oğuz türklərinin qəhrəmanlıq şücaətlərindən süzülüb gəlməkdədir. Yetişən nəsildə vətənə məhəbbət tərbiyəsi üçün ilk növbədə onlara vətəni tanıtməyə və sevdirməyə önəm verilir. Dastanda döyüşü tərk edib, geri dönmək, yoldaşı müdafiə etməyib qaçmaq çox ağır cəzalandırılır, hətta beləsinə öldürməkdən vaz keçilmir [7, s.86]. Döyüş meydanında kişi kimi döyüşmək tələb olunur. Qaçanı öldürmək, yatana vurmaq, xəbərsiz hücum etmək pislənilir (hazırda beynəlxalq humanitar hüququn (müharibə hüququ) bəzi müddəalarında da öz əksini tapıb).

Araşdırmalar göstərir ki, şəxsiyyətin formalaşdırılması probleminin həllində "Kitabi-Dədə Qorqud"dakı mənəvi keyfiyyətlərin, tərbiyəvi cəhətlərin, ilk növbədə namus, qeyrət, vicdan, sədaqət, etibar, mərdlik və s. kimi əxlaqi kateqoriyaların pedaqoji baxımdan tədqiqi və nəsillərin bu nümunələr əsasında tərbiyəsində daim xüsusi diqqət yetirilməsi vacibdir. Belə bir cəhət də nəzərə almaq lazımdır ki, insan tərbiyəsində irsiyyətlə bərabər, mühit amili başlıca rol oynayır. Dastanda cərəyan edən hadisələrin, tərbiyəvi təsirlərin mahiyyətində həm də bu məsələlər dayanır. Böyüyən nəsil, yeniyetmə ailə tərbiyəsi, onu əhatə edən mühitin təsiri ilə şəxsiyyət kimi yetişir, yaşadığı cəmiyyətin layiqli üzvü olur.

Dastanda advermə mərasimi qəhrəmanlıq, igidliklə bağlı olub,

böyük tərbiyəvi əhəmiyyət daşıyır. Burada oğuz adətinə görə oğlan uşaqlarına doğularkən deyil, haq etdikləri işinə görə, qəhrəmanlığına görə ad verilir. Bu cəhətdən oğuz elində yaxşı ad qazanmaq üçün yaxşı işlər görmək lazımdır.

“Kitabi-Dədə Qorqud”un hər bir boyu elə-obaya, ata-anaya, qardaş-bacıya ülvə məhəbbətin canlı salnaməsidir. Burada ailə şərəfini, namusunu qorumaq, ocağa dərin bağlılıq, ana və qadın ləyaqətinə dərin hörmət, ata ehtiramını saxlamaq, ailə tərbiyəsi ilə bağlı çox qiymətli, ibrətamiz nümunələr və ifadələr vardır. Dastanda “Ana haqqı” – “Tanrı haqqı” kimi qəbul olunur. Qadın cəfakəş ana, sədaqətli qadın, ailəsinin, el-obasının xilaskarı olan bir qüvvədir. Bu da Məhəmməd Peyğəmbərin (s.ə.s) “cənnət anaların ayaqları altındadır” kəlamı ilə həmahəng səsləşir.

Dastanlarda cəmiyyətin inkişafına təkan verən üç mühüm tərbiyə amili bədii ifadəsini tapmışdır:

1) *Qurulan ailənin məhsulu – oğlu, qızı olmalıdır;*

2) *Oğul-qız sağlam, güclü, qüdrətli yetişməlidir;*

3) *Ailə kin-küdurətdən uzaq olmalı, övladın təlim-tərbiyəsi ilk növbədə ana telinə bağlıdır.*

Dastandan aydın görünür ki, ailənin tamlığı üçün uşaq sahibi olmaq gərəkdir. Uşaqsız ailələrə yaxşı baxılmaz. Ailə tərbiyəsinə və ailədə valideyn nümunəsinə xüsusi diqqət verilir və deyilir: “qız anadan görməyincə öyüd almaz. Oğul atadan görməyincə süfrə açmaz. Oğul atanın yetirməsi, iki gözünün biridir”. Türk anaları uşaqlarını tərbiyə edərkən lovğa olmamağı, zəfərdə, döyüşdə qazandıqları adla, xeyirxah əməlləri ilə yüksəlməyi məsləhət bilirdilər.

Dastanda səxavətlilik, əliaçıqlıq, kasıba əl tutmaq bir əxlaqi keyfiyyət kimi yüksək qiymətləndirilməklə bərabər, bu keyfiyyət təmənnəsiz, hiss etdirilmədən yerinə yetirilir və böyüklər öz övladlarına bu sahədə nümunə göstərirlər.

Dastanda estetik tərbiyə, bədii zövq kamill insan olmağın mühüm şərtlərindən sayılır. İdeyaya görə, fiziki və əqli cəhətdən inkişaf etmiş şəxs – yəni qüvvə kamal sahibi, eyni zamanda, camal sahibi olmalı, estetik gözəlliyi ilə xoş təsir bağışlamalıdır [3, s.97].

Beləliklə, tam əminliklə demək olar ki, “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı xalqımızın tarixi keçmişini, adət-ənənəsini, milli mənəvi, əxlaqi və estetik tərbiyəsinə özündə əks etdirən əvəzsiz bir ədəbi

abidədir. Heç şübhəsiz ki, bu dastanda əksini tapmış məsələlər Azərbaycan xalqının formalaşmasında, inkişafında, dünyagörüşünün genişlənməsində xüsusi rol oynamışdır.

Nəticə

Aparılmış təhlildən belə qənaətə gəlmək olur ki, Azərbaycanda hələ eramızdan əvvəl mövcud olmuş təlim-tərbiyə ənənələri Zərdüştlük dövrünün fəlsəfi ideya və prinsipləri, eyni zamanda xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin təsiri nəticəsində inkişaf etməklə, təkamül yolu ilə müasir səviyyəsinə çatmışdır. Müxtəlif ədəbi abidələrdə əks edilmiş təlim-tərbiyə nümunələri zəngin biliyə, təhsilə sahib olmağımızı göstərir. Məhz o zaman formalaşmış bazis xalqın müdriyyətinə, intellektual səviyyəsinin sonrakı yüksəlişinə təkan vermişdir.

Hələ o dövrdə mövcud olmuş təlim-tərbiyəyə yanaşma metodikası müasir təhsil prosesində effektivliyini qoruyub saxlamaqdadır. Bu, müasir dünyanın qabaqcıl təhsil sistemlərindən bəhrələnen Azərbaycan təhsilinin özünün də böyük tarixi ənənələrə malik olduğunu göstərir. ❖

Ədəbiyyat:

1. Ağayev M. H. Pedaqoji fikir tarixində tərbiyə və təhsil. Dərs vəsaiti. Bakı, 2011, 178 səh
2. Seyidov Ə.Y. Azərbaycanda pedaqoji fikrin inkişafı tarixindən. Bakı, 1987.
3. Hüseynzadə R.L. Qədim və erkən orta əsrlərdə Azərbaycanda tərbiyə, təhsil və pedaqoji fikir. Bakı, 2007, 336 səh.

4. Ağayev Ə.Ə. Azərbaycan ictimai-pedaqoji fikrinə şəxsiyyətin formalaşması problemi. Bakı, 2005, 288 s.

5. Əmin Abid. Türk el ədəbiyyatına baxış//“Dan ulduzu” jurnalı, 1929, №5.

6. Həşimov Ə.Ş., Sadıqov F.B. Azərbaycan xalq pedaqogikası. Bakı, 1993.

7. N. Şəmsizadə. Azərbaycançılıq. Bakı, 2006. 192 səh.

Резюме

Севиндж Солтаналиева

ОБУЧЕНИЕ И ВОСПИТАНИЕ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (Древнее и раннее средневековье)

В статье исследована история развития воспитания в Азербайджане. Проблемы обучения и воспитания, их особенности были широко объяснены в “Авесте” и в эпоса “Китаби-Дедэ Горгуд” и “Огузнаме”.

Ключевые слова: воспитание, обучение, традиция, личность, совершенство, моральное качество

Summary

Sevinj Soltanaliyeva

INSTRUCTION AND UPBRINGING ISSUE IN AZERBAIJAN LITERATURE (Ancient and early Middle Ages)

The article explores the history of the development of education in Azerbaijan. Problems of training and education, their features were widely explained in the “Avesta” and in the epos “Kitabi-Dede Gorgud” and “Oguzname”.

Key words: upbringing, education, tradition, personality, perfection, moral quality